

Mgr lic. Damian Dorocki

Streszczenie rozprawy doktorskiej

“Relacja Boga do świata w myśli św. Tomasza z Akwinu i w teizmie otwartym”

Celem niniejszej pracy jest analiza i porównanie dwóch odmiennych, teologicznych perspektyw, tj. teizmu klasycznego oraz teizmu otwartego, w kwestii Bożych atrybutów, teologii stworzenia oraz działania Boga w świecie, by móc syntetycznie ująć dwie wizje relacji Boga do świata.

Struktura doktoratu została podzielona na trzy rozdziały, z których każdy dzieli się na dwie części, eksponujące poglądy Tomasza z Akwinu oraz teistów otwartych.

Pierwszy rozdział przedstawia cztery, istotne dla tematu pracy atrybuty Boga, tj. prostotę, niezmienność, wieczność oraz przedwiedzę o przyszłości, celem zbadania metafizycznego fundamentu porównywanych modeli teologii właściwej. Teizm klasyczny i otwarty łączą pewne ogólne założenia, odnoszące się do Bożej transcendencji, jednak obie perspektywy różnią się w szczegółach, bowiem teiści otwarci przyjmują charakterystyczne dla filozofii procesu rozróżnienie na to, co w Bogu niezmiennie (natura, charakter) i zmienne (doświadczenie relacji). Dla św. Tomasza Bóg jest absolutnie prosty, niezmienny i pozaczasowo wieczny, dlatego ma rzeczywistą wiedzę o przyszłości, doświadczając wszystkiego naraz, zaś dla teistów otwartych prostota dotyczy głównie Jego aseicznego, niezmiennego Jego charakteru, wieczność to czasowa wiekiowość, a pełna znajomość przyszłości jest dla Boga logicznie niemożliwa, z uwagi na progresywne doświadczanie relacji ze światem.

Drugi rozdział został poświęcony teologii stworzenia, z uwzględnieniem wątków antropologicznych. Zarówno Akwinata, jak i teiści otwarci uznają absolutną wolność Boga w akcie stworzenia, poza wyjątkami, do których należy przede wszystkim Thomas Jay Oord negujący *creatio ex nihilo* na rzecz *creatio ex creatione a natura amoris*. Tomasz z Akwinu konsekwentnie trzyma się metafizycznych założeń swojej teologii, poddając stworzenie Bogu, co wyraża się w koncepcjach partycypacji bytu oraz relacji mieszanej (*relatio mixtus*), nie gubiąc przy tym naczelnego założenia o dobroci Boga. Teiści otwarci czynią Boga bardziej immanentnym i bliskim, posługując się kategoriami Bożego samoograniczenia oraz współzależności w zakresie relacji, będących wynikiem wolnej decyzji Stwórcy. Zatem w kwestii autonomii stworzeń, teizm otwarty wydaje się być bardziej radykalny, aniżeli tomizm. Niemniej istnieje płaszczyzna dialogu między obiema koncepcjami w kwestii wolnej woli człowieka, choć św. Tomasz ma głębszą koncepcję wolności i z tego względu jest trudniejszy do zinterpretowania.

Trzeci rozdział, dopełniający dwa poprzednie, porównuje Tomaszowe i otwarte spojrzenie na Bożą opatrność, a także działanie Boga w świecie. Szczególnie ważnym tematem jest Boże przyczynowanie w odniesieniu do wolnej woli człowieka. Boża wola jest rozumna, zorientowana na Najwyższe Dobro, jakim jest sam Bóg, a w to wpisuje się powołanie do istnienia istot obdarzonych wolną wolą, wobec których Bóg ma odwieczny, opatrnościowy plan. Łaskawość Stwórcy przejawia się w podarowaniu ludziom godności drugiej przyczyny, co Akwinata harmonizuje z działaniem Przyczyny pierwszej swoją koncepcją Bożego konkurentyzmu (*concursum Dei*). W kwestii problemu zła

Doktor Anielski znajduje rozwiązanie w Bożej wszechmocy: zło jest dopuszczone, ponieważ Stwórca góruje nad nim i potrafi z niego wyprowadzić dobro. W teizmie otwartym wola Boga to duchowa władza wolicjonalna, ujęta w libertariańskim sensie, zaś osnową rozważań o niej jest temat opatrności. Dla reprezentantów teizmu otwartego opatrność, podobnie jak dla św. Tomasza, jest odwiecznym, Bożym planem, czy też projektem, mówiąc językiem J. Sandersa. Boży dar wolności implikuje zdaniem R. Rice'a, D. Basingera i J. Sandersa ryzyko ze strony Stwórcy, wiążące się z niespełnieniem pewnych partykularnych planów, choć ostateczny cel Boga się spełni. Szczególnie szokującym elementem teizmu otwartego jest wiara w ludzki wpływ na Boże decyzje. Odpowiedź teistów otwartych na problem zła w zasadzie mieści się w granicach historycznego chrześcijaństwa. Odwołują się oni, bowiem do teodycei nienaruszonej całości porządku natury i teodycei wolnej woli. Drobną różnicą jest zanegowanie przez D. Basingera i W. Haskera jakiegokolwiek celowości zła, nawet zła naturalnego.

Porównanie teizmu klasycznego z teizmem otwartym, przedstawiających swoiste wizje relacji Boga do świata, pokazało zarówno punkty wspólne, jak i punkty sporne obu perspektyw. Niewątpliwie przewagą tomistycznego teizmu klasycznego nad teizmem otwartym jest jego systematyczność, logiczna spójność, filozoficzna elegancja, a także głębsze odczytanie biblijnego orędzia. Teizm otwarty za to operuje współczesną kategorią osoby, rozwijając wątki personalistyczne, które mogą wydać się atrakcyjne dla współczesnego człowieka. Ujęcie tradycyjne jest mocno teocentryczne, jednakże nie negujące wartości stworzenia, zaś otwarta pogląd wynosi człowieka do roli Bożego partnera, nie chcąc przy tym utracić teocentrycznego sznytu. Tomizm to w zasadzie rozwinięcie starożytnej, chrześcijańskiej tradycji, a teizm otwarty jawi się bardziej, jako ahistoryczna redefinicja nauki o Bogu oraz relacji Boga do świata, która rości sobie prawo do wierniejszego odczytania Biblii. Nie neguje to jego wartości intelektualnej, ale bardzo osłabia jego wartość doktrynalną, która w teologii ma niebagatelne znaczenie. Z tego też powodu autor niniejszego opracowania ostatecznie przychylił się do Tomaszowej wizji relacji Boga ze światem, nie ignorując, a nawet doceniając, krytykę zapatrywań św. Tomasza, zawartą w tekstach R. Rice'a, C. H. Pinnocka, J. Sandersa, W. Haskera, D. Basingera czy T. J. Oorda.

Summary

The aim of this work is to analyze and compare two different theological perspectives, i.e. classical theism and open theism, on God's attributes, the theology of creation and God's action in the world, in order to be able to synthetically capture two visions of God's relationship with the world.

The structure of the doctorate has been divided into three chapters, each of which is divided into two parts, exposing the views of Thomas Aquinas and open theists.

The first chapter presents four essential attributes of God, i.e. simplicity, immutability, eternity and foreknowledge of the future, in order to examine the metaphysical foundation of the compared models of doctrine of God. Classical and open theism share some general assumptions regarding God's transcendence, but both perspectives differ in details, because open theists adopt a distinction characteristic of process philosophy into what is immutable in God (nature, character) and changeable (experiencing relationships). For St. Thomas, God is absolutely simple, immutable and timelessly eternal, therefore He has real knowledge about the future, experiencing everything at once, while for open theists, simplicity concerns mainly His aseity, the immutability of His character, eternity is temporal everlastingness, and full knowledge of the future is logically impossible for God, due to the progressive experience of relations with the world.

The second chapter was devoted to the theology of creation, taking into account anthropological threads. Both Aquinas and open theists recognize God's absolute freedom in the act of creation, with exceptions such as Thomas Jay Oord negating *creatio ex nihilo* in favor of *creatio ex creatione a natura amoris*. Thomas Aquinas consistently adheres to the metaphysical assumptions of his theology, subordinating creation to God, which is expressed in the concepts of participation of being and mixed relation (*relatio mixtus*), without losing the main presupposition about the goodness of God. Open theists make God more immanent and close by using the categories of divine self-limitation and interdependence in regard to relationships resulting from the free decision of the Creator. Thus, in terms of the autonomy of creatures, open theism seems to be more radical than Thomism. Nevertheless, there is a plane of dialogue between the two concepts regarding the free will of man, although St. Thomas has a deeper concept of freedom and is therefore more difficult to interpret.

The third chapter, completing the two previous ones, compares Thomas's and open view of God's providence as well as God's action in the world. A particularly important theme is God's causation in relation to human free will. God's will is rational, oriented towards the Highest Good, which is God Himself, and this includes the creation of beings endowed with free will, for whom God has an eternal, providential plan. The benevolence of the Creator manifests itself in giving people the dignity of the second cause, which Aquinas harmonizes with the operation of the First cause with his concept of divine concurrence (*concursum Dei*). As for the problem of evil, the Angelic Doctor finds a solution in God's omnipotence: evil is allowed because the Creator is superior to it and is able to bring good out of it. In open theism, the will of God is a spiritual volitional power, understood in a libertarian sense, and the theme of providence is the basis of considerations about it. For representatives of open theism, providence, as for St. Thomas, is God's eternal plan or project, using the language of J. Sanders. According to R. Rice, D. Basinger and J. Sanders, God's gift of freedom implies a risk on the part of the Creator,

related to the failure to fulfill certain particular plans, although God's ultimate goal will be fulfilled. A particularly shocking element of open theism is the belief in human influence on God's decisions. The response of open theists to the problem of evil is basically within the bounds of historical Christianity. They refer to the theodicy of the intact whole of the order of nature and the theodicy of free will. A slight difference is the denial by D. Basinger and W. Hasker of any purposefulness of evil, even natural evil.

Comparing classical theism with open theism, presenting specific visions of God's relationship with the world, showed both common points and points of contention of both perspectives. Undoubtedly, the advantage of Thomistic classical theism over open theism is its systematicity, logical coherence, philosophical elegance, as well as a deeper reading of the biblical message. Open theism, on the other hand, uses the modern category of the person, developing personalistic threads that may seem attractive to a modern man. The traditional approach is strongly theocentric, however, it does not negate the value of creation, and the open view elevates man to the role of God's partner, without wanting to lose the theocentric character. Thomism is basically a development of an ancient Christian tradition, and open theism appears more as an ahistorical redefinition of the doctrine of God and divine relationship to the world, which claims the right to a more faithful reading of the Bible. This does not negate its intellectual value, but it greatly weakens its doctrinal value, which is of great importance in theology. For this reason, the author of this study ultimately agrees with Thomas's vision of God's relationship with the world, not ignoring, or even appreciating, the criticism of St. Thomas, contained in the texts of R. Rice, C. H. Pinnock, J. Sanders, W. Hasker, D. Basinger and T. J. Oord.